

سینمای وحشت

ترساندن با دست‌های خالی
فیلم‌های وحشت بی‌بودجه

مهدی صائبی

فهرست

مقدمه ۸

فصل ۱. زیبایی‌شناسی و ویژگی‌های خاص فیلم‌های وحشت..... ۱۱

- ۱-۱ چرا سینمای وحشت محبوب است؟ ۱۲
- ۲-۱ عناصر سینمایی تکرار شونده در فیلم‌های وحشت ۲۳
- ۳-۱ عناصر پر تکرار در قصه فیلم‌های وحشت بعد از سال ۲۰۰۰ ..... ۴۱
- ۴-۱ کشورهای پیش‌رو در سینمای وحشت بعد از سال ۲۰۰۰ ..... ۵۴
- ۵-۱ فیلمسازان تأثیرگذار در پیشرفت سینمای وحشت بعد از سال ۲۰۰۰ ..... ۷۸
- ۶-۱ سینمای وحشت، محبوب‌ترین گونه فیلم‌های بی‌بودجه ۹۳

فصل ۲. موردپژوهی فیلم‌های وحشت متعارف پس از ۲۰۱۰ ..... ۱۰۷

- ۱-۲ مقدمات لازم برای موردپژوهی ۱۰۷
- ۲-۲ فیلم اول: «احضار روح» ۱۱۲
- ۳-۲ فیلم دوم: «شوم ۲» ۱۳۱
- ۴-۲ فیلم سوم: «Unfriended» ۱۴۶
- ۵-۲ فیلم چهارم: «انابیل» ۱۵۸
- ۶-۲ فیلم پنجم: «اثر لازاروس» ۱۷۶
- ۷-۲ فیلم ششم: «ویجا» ۱۸۷
- ۸-۲ فیلم هفتم: «شب بخیر مامان» ۱۹۴
- ۹-۲ فیلم هشتم: «بر دروازه شیطان» ۱۹۹
- ۱۰-۲ فیلم نهم: «ریگور مورتیس» ۲۰۵

فصل ۳. موردپژوهی فیلم‌های وحشت بی‌بودجه پس از ۲۰۱۰ ..... ۲۱۱

- ۱-۳ فیلم اول: «چوبه دار» ۲۱۲
- ۲-۳ فیلم دوم: «مفقودالثر» ۲۲۵
- ۳-۳ فیلم سوم: «عجیب و غریب» ۲۴۷
- ۴-۳ فیلم چهارم: «پیدا شده» ۲۵۸
- ۵-۳ فیلم پنجم: «هانگر فورد» ۲۶۹

فصل ۴. چگونگی ساخت چند فیلم بی‌بودجه ترسناک ۲۹۰

- ۱-۴ مجموعه مصاحبه‌هایی با کارلو لدسما درباره فیلم «تونل» ۲۹۲
- ۲-۴ مجموعه مصاحبه‌هایی با گوستاوو ارناندز درباره فیلم «خانه ساکت» ۳۰۳
- ۳-۴ مجموعه مصاحبه‌هایی با اورن پلی درباره فیلم «فعالیت فراطبیعی» ۳۱۵
- ۴-۴ مجموعه مصاحبه‌هایی با رندی مور درباره فیلم «گریز از فردا» ۳۲۱
- ۵-۴ مجموعه مصاحبه‌هایی با الکس اور درباره فیلم «ماشین خون» ۳۲۹
- ۶-۴ مجموعه مصاحبه‌هایی با آدریان توفی درباره فیلم «گره من باش» ۳۳۸
- ۷-۴ مجموعه مصاحبه‌هایی با جرمی برگ درباره فیلم «التماس کردن» ۳۴۵

مؤخره ۳۵۷

پیوست: جشنواره‌هایی که به فیلم‌های وحشت اهمیت بیشتری می‌دهند ۳۵۹

موضوع اصلی نوشته، یعنی فیلم‌های وحشت بی‌بودجه پرداخته می‌شود و نکات مشترک آن‌ها و اختلافشان با فیلم‌های متعارف بیان می‌شود.

- در فصل دوم قرار است به فیلم‌های ترسناک متعارف و پرخرج و چگونگی طراحی آن‌ها پرداخته شود و به عنوان مورد پژوهی، پنج نمونه از آن‌ها تا حدی که فضای نوشتار اجازه دهد تحلیل می‌شوند و چهار فیلم دیگر به صورت خلاصه بررسی می‌شوند.
- در فصل سوم، دوباره مورد پژوهی انجام می‌شود، اما این بار در مورد فیلم‌های بی‌بودجه ترسناکی که بعد از ۲۰۱۰ ساخته شده‌اند. در این فصل پنج فیلم به عنوان مواد لازم برای مورد پژوهی انتخاب شده و شکل مخصوص فیلم‌های بی‌بودجه مورد تحلیل قرار می‌گیرند.
- فصل چهارم جایی است که اطلاعات لازم در مورد چگونگی ساخته شدن یک فیلم بی‌بودجه ترسناک در عمل بیان می‌شود. برای این قسمت از هفت فیلم بی‌بودجه ترسناک کمک گرفته شده و اطلاعات عملی شکل ساختن فیلم‌هایشان و حتی چگونگی گذران زندگی فیلم‌ساز در زمان کامل کردن فیلمش بیان می‌شود. نکته مهم در مورد این بخش آن است که تمام این هفت فیلمی که اینجا آورده شده‌اند، خلاصه‌هایی هستند از یک مجموعه بزرگ‌تر که من پرونده‌ای برای ۴۰ فیلم بی‌بودجه تشکیل دادم و در هر پرونده به طور مفصل دنبال سؤال‌های زیادی گشتم که فیلم‌سازان هم سن خودم، چطور ایده‌هایشان را پرورش می‌دهند و بعد با دست خالی فیلم‌های موفق می‌سازند که راه را برای فیلم بعدیشان باز می‌کند. اما در این جا صرفاً خلاصه‌ای از هفت فیلم آن مجموعه بیان می‌شود که بیشتر به نکات عملی فیلم‌سازی و دغدغه‌های یک فیلم‌ساز جوان ایرانی که به همتای خود در گوشه دیگری از دنیا نگاه می‌کند و می‌خواهد سر از فن‌ها و تکنیک‌های او درآورد، پرداخته می‌شود.
- در پیوست انتهای کتاب، اسامی مهمترین جشنواره‌های فیلم دنیا آورده شده که یا مختص فیلم‌های وحشت هستند و یا در خلال چند سال گذشته بهای زیادی به فیلم‌های وحشت داده‌اند.
- می‌توان این گونه گفت که دو فصل ابتدایی، به صورت کلی به سینمای وحشت بعد از سال ۲۰۰۰ می‌پردازد که شامل فیلم‌های پرخرج و متعارف هم می‌شود؛ و دو فصل انتهایی مختص فیلم‌های بی‌بودجه وحشت است. پس اگر در دو فصل ابتدایی کمتر چشمتان به فیلم‌های بی‌بودجه خورد تعجب نکنید.
- با این که فیلم‌های مرتبط با زامبی‌ها و در کل موجودات Undead، بخش مهم و البته بزرگی از فیلم‌های وحشت به خصوص فیلم‌های وحشت بی‌بودجه هستند، اما در این نوشتار خبری از این قبیل فیلم‌ها نیست. زیرا به گونه‌ای دنبال بررسی فیلم‌هایی هستم که مدل ترس آن‌ها سطحی و ظاهری نباشد و بیشتر از خود سینما و تکنیک‌های سینمایی برای ایجاد این حس ترس استفاده کنند.
- دو فصل اول کتاب قبلی من به عنوان «ساکت شو، فیلمتو بساز»، به نوعی پیش‌نیاز این کتاب تلقی می‌شود؛ زیرا ذهنیت خاص فضای فیلم‌سازی بی‌بودجه در آن‌ها به تفصیل بیان شده و می‌تواند به

مقدمه

چند نکته درباره این کتاب:

- فیلم‌های وحشت همواره لبریز از خلاقیت‌های فیلم‌سازی هستند؛ به دلیل حجم بالای فیلم‌های وحشت ساخته شده در تاریخ سینما، فیلم‌سازان این گونه سینمایی برای تثبیت خود، همیشه مجبور به انجام کارهای متفاوت و بدیع بودند. چیزی که کمتر در فیلم‌سازان اجتماعی یا کمدی شاهد آن هستیم. چه بسیار فیلم‌های هنری و یا تجربی بودند که در قالب وحشت ساخته شدند و نمی‌توان گفت آن‌ها فیلم‌های وحشت تجربی هستند یا فیلم‌های تجربی وحشت.
- در محیط‌های سینمایی ایرانی، به دلیل دو باور غلط با ارزش تلقی نشدن و دارای وجه هنری پایین بودن فیلم‌های وحشت، عموماً بررسی فیلم‌های ترسناک جایی ندارد. همچنین معمولاً این فیلم‌های سراسر خلاقیت، سر کلاس‌های دانشگاه و مباحث به ظاهر تخصصی فیلمی گم می‌شوند، و همه گویی کاملاً آن‌ها را نادیده می‌گیرند.
- طراحی یک فیلم وحشت موفق، یک عمل پیچیده و خلاقانه است که نمی‌تواند بدون بررسی دقیق فیلم‌های پیشین صورت بگیرد. مسئله مهم آن است که در این نوشتار خبری از فیلم‌های هیچکاک و «تالو» کوبریک و فیلم‌های قدیمی وحشت نیست. قرار نیست برای چند هزارمین بار در یک کتاب فارسی که می‌خواهد درباره فیلم‌های وحشت حرف بزند از اولین دکتر جکیل و آقای هاید یا فرانکشتاین صحبت شود. یا تأکید کنیم که «مومیایی» ساخته شده در ۱۹۳۲ اولین فیلم مهم ترسناک آمریکایی است که منبعی غیر ادبی داشت. هم‌چنین این جا قرار نیست درباره تأثیرات فروید و یونگ بر روی شخصیت‌پردازی کاراکترهای فیلم‌های ترسناک حرفی به میان بیاید یا درباره تئوری‌های ذهن‌گرایی دولوز و لاکان و فوکو سخنی آورده شود. قرار نیست تمام چیزهایی را که کتاب‌های تاریخ سینما و کتاب‌های دیگر تحلیلی، بارها و بارها تکرارش کرده‌اند این جا دوباره بخوانید. عملاً این نوشته کاری به فیلم‌های ساخته شده قبل از ۲۰۰۰ ندارد (یا حداکثر فقط در حد مقایسه با فیلم‌های بعد از ۲۰۰۰ و نمایش پیشرفت آن‌ها)، و تمرکز اصلی آن روی فیلم‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۶ می‌باشد. و برای روشن کردن پیشینه راهی که فیلم‌سازان دنیا از ۲۰۱۰ برای ساخت فیلم‌های ترسناک بی‌بودجه‌شان در پیش گرفته‌اند، به کلیات تحولاتی که در فیلم‌های ترسناک ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۰ رخ داده، پرداخته می‌شود.
- در فصل اول شاهد بیان کلیات زیبایی‌شناسی سینمای وحشت و دلایل اهمیت این گونه مهم سینمایی خواهید بود. هر مطلبی که کمک می‌کند تا رشد و دگرگونی‌های فیلم‌های ترسناک متعارف و بی‌بودجه بعد از ۲۰۱۰ را توجیه کند، در این فصل آورده می‌شود. هم‌چنین در انتهای این فصل به

درک بهتر نوع تفکر یک فیلم‌سازی بی‌بودجه کمک کند و در خیلی از بخش‌های نوشته پیش رو، راه‌گشا باشد. بنابراین جزئیات مربوط به فیلم‌سازی بی‌بودجه در این جا دوباره تکرار نمی‌شود و بیشتر تمرکز روی وجه ترسناک بودن یک فیلم بی‌بودجه وحشت است. اما هر جا نیاز بود، کلیات فیلم‌سازی بی‌بودجه در حد چند جمله بازگو می‌شود. فقط یادآوری یک مطلب از کتاب پیشین در مقدمه ضروری به نظر می‌رسد که به فیلمی بی‌بودجه می‌گوییم که هزینه تولید آن، کمتر از صد هزار دلار باشد. باقی شکل‌های تولید و به‌خصوص فیلم‌های تولید شده با بودجه‌هایی بالاتر از یک میلیون دلار را فیلم‌های متعارف می‌نامیم.

- نکته مهم در مورد این کتاب آن‌که، این یک متن سینمایی است و می‌خواهد ابعاد مختلف زیبایی‌شناسی فیلم‌ها را مورد بررسی قرار دهد. بنابراین بدیهی است که این کتاب، به هیچ وجه قصد ندارد به ترویج خشونت، موارد غیر اخلاقی، انحرافات واضح، آزار افراد، کشتار و خونریزی، وحشت نسبت به ماوراءالطبیعه، سنگدلی، خودکشی و تمام مواردی از این دست بپردازد.
- بسیار ممنونم از محمد نصرآبادی عزیز که با دقت و حوصله در اصلاح متن کمک کرد. همچنین از محمد طبرسا و مهدی رضائی عزیز به خاطر همراهی و کمک فکری در حین نگارش این متن متشکرم. در نهایت این که فیلم‌سازی بی‌بودجه پدیده بسیار پر خیر و برکتی است و راه فیلم ساختن بسیاری را در سرتاسر دنیا هموار کرده و سبب شده آدم‌های با اراده و باهوشی که عاشق فیلم‌سازی هستند، اسیر مناسبات و بازی‌های مرسوم که کاری جز سد کردن راه ساخته شدن یک فیلم را ندارند، نشوند و با امید و شیطنت خاص یک فیلم‌ساز ماندگار در تاریخ سینما فیلمشان را بسازند. قلباً امیدوارم اگر علاقه به ساخت فیلم بی‌بودجه به‌خصوص ترسناکی دارید، این نوشتار کمک‌کننده باشد و حتی شده حداقل یک سانتی‌متر شما را به سمت ساخت فیلم‌تان هول دهد. به امید روزی که هیچ فیلم‌ساز ایرانی، هیچ ایده بیات شده‌ای نداشته باشد و زندگی‌اش را با لذت مدام فیلم ساختن بگذراند.

مهدی صائبی^۱

بهمن‌ماه ۱۳۹۴

دست کردن تا آرنج در سطل پر از خون

یا

زیبایی‌شناسی و ویژگی‌های خاص فیلم‌های وحشت

زمانی که درباره سینمای وحشت فکر می‌کنیم، ناخودآگاه ذهن‌مان به سمت پدیده‌ای سطحی، تا حدودی شبیه یک محصول تجاری، با کمترین حد خصلت‌های هنری و صرفاً مناسب برای بالا بردن آمار گیشه‌ها می‌رود. نمی‌توان دقیقاً گفت این گونه نیست و همچنین نمی‌توان کاملاً این نظر را تأیید کرد. تجربیاتی که بعد از سال ۲۰۰۰ چه در فیلم‌های وحشت پرخرج و متعارف و چه در فیلم‌های وحشت کم‌خرج و حتی بی‌بودجه انجام شده، گواه علاقه زیاد سرمایه‌گذاران و فیلم‌سازان برای انجام تجربیات جدید در این گونه از سینماست. انواع و اقسام تلفیق‌های گونه‌های مختلف سینمایی با گونه وحشت که از حدود سال ۱۹۸۰ انجام شد، بعد از سال ۲۰۰۰ بیش از هر زمان دیگر ادامه یافت، و در فیلم‌های وحشت بعد از ۲۰۱۰ به اوج خود رسید. به غیر از تلفیق گونه‌ها، محبوبیت فیلم‌های وحشت در پانزده سال گذشته به اوج خود رسیده؛ تمایل فیلم‌سازان مشهور غیروحشت به تجربه اولین فیلمشان در گونه وحشت، و هم‌چنین علاقه کمپانی‌ها و استودیوهای بزرگ به ریسک کردن و هزینه کردن روی فیلم‌سازان خوش‌فکر جوان و البته رشد بیش از پیش فیلم‌های وحشت هنری، دلیلی بر این مدعاست. مخصوصاً از بعد سال ۲۰۱۰، تمایل جشنواره‌های بزرگ فیلم‌های هنری دنیا مانند کن و ساندنس و SXSW به نمایش و جایزه دادن به فیلم‌های ترسناک، نشانه امیدبخشی است که این گونه از سینما قرار نیست در سطح بماند و اتفاقات بی‌نظیری در حال رخ دادن در سینما وحشت است. همان‌طور که گفته شد، در این فصل می‌خواهیم به اصلی‌ترین خصوصیت‌های فیلم‌های وحشت بپردازیم.